
ÖTÜKEN

AFŞAROĞLU

REFİK ÖZDEK

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 2199
EDEBÎ ESERLER: 1117

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-553-6

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1994
2. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Düzelti: Ezgi Akyıldız

Son Okuma: Çağla Yılmaz

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Ötüken Neşriyat AŞ
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50
Sertifika Nu: 49269

İstanbul - 2025

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Refik Özdek: Kökleri akıncı Türklerine kadar uzanan Refik Özdek 1928 yılında bugün Romanya sınırları içerisinde kalan Köstence'de doğmuştur. Gazetecilikten çevirmenliğe ve yazarlığa uzanan geniş bir edebî kariyere sahip bir kültür insanı olan Özdek'in gazeteciliğe başladığı yıl 1959'dur. Özellikle Cengiz Aytmatov'un eserlerini Türkçeye kazandırarak çevirmen olarak tanınmış, bu eserlerle geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır. Ayrıca roman, öykü ve şiir gibi türlerde de önemli eserler vermiş, arı ve duru Türkçesiyle takdir toplamıştır. Hem telif hem de çeviri alanındaki çalışmalarıyla Türk edebiyatına ve kültürüne büyük katkılar sunmuş, 28 Ağustos 1995 tarihinde vefat etmiştir.

1

Bizim köy bir kuyudur. Kör, karanlık bir kuyu. Köyün dört yüz nüfusu bu karanlık kuyunun dibinde yaşar. Ara sıra üzerimizden bir yıldız kayıp geçer, kuyunun dibini ısıtır ama sonra yine karanlık, yine unutulmuşluk. Yazları bir fırın, kışları ise bir derin dondurucudur bizim köy. Aralık başlarında kar düşer ve bir daha aylarca kalkmaz. Haftalar geçtikçe kar kalınlaşır, saçaklardan sarkan buzdan mızraklar büyür ha büyür, kasaba yolu kapanır. İnsanlar köyden, bazıları evlerinden çıkamaz olur.

Yazları fırın gibidir, dedim ama aralıksız uğraşlarla geçen günlerde biz o sıcağı daha da arttırdık. Her işi beden gücü, kol gücü ile yapardık. Harman taşıyla ya da düvenle buğday saplarını ezdikten sonra hafif bir yel esmesini beklerdik. Yel eserse yapışırdık yabaları. Tınaz, tozak, tozan terli vücudumuza yapışır; vıcık vıcık olurdu vücudumuz. O yıllarda köyde traktör yoktu, biçerdöver yoktu, elektrik yoktu. Elektrik olmayınca buzdolabı, televizyon da yoktu. Rüzgârla yarışır, güneşle savaşırdık işi vaktinde bitirmek için. Ve kızgın güneş tepemizde, ışın oklarıyla sanki yalnız bizim köyü, yalnız bizim vücudumuzu nişan alırdı. Köyü kasabaya bağlayan toprak yol; üzerinden hiç eksik olmayan, kıvrım kıvrım uzanan bir toz bulutunun yatağı idi sanki. Esen yele göre ne kadar savruk ne kadar alçak ne kadar yüksek olsa da yoldan kopmayan o toz akıntısına bakarak, gelip gidenin bir atlı mı, bisikletli mi, at arabası mı, pazarda satmak için götürülen koyun, dana gibi hayvanlar mı olduğunu hemen anlardık. Böyle de olsa özellikle biz gençlerin eğlenceli, mutlu günlerimiz de az

sayılmazdı. Atalarımızdan bize pek çok görenek-gelenek arasında tura, cirit oyunları, güreş, yarış gibi eğlenceler de kalmıştı. Bunlar, belki yüzyıllardan beri fazla bir değişikliğe uğramadan her yıl tekrarlanıyor, sürüp gidiyordu. Köye elektrik gibi, traktör ve biçerdöver gibi şeyler gelmemiş olsa belki uzun yıllar daha sürüp giderdi.

Ben, bu saydığım şeyler gelmeden çok önce değişmezlikten, monotonluktan sıkılmaya başlamıştım. Çalışmak için Almanya'ya trenle gidenlerin, bayramlarda, tatillerde yurda kendi otomobilleriyle döndüklerini, yakınlarına değerli armağanlar getirdiklerini bizim köydekiler de duymaya başlamıştı. Bu duyumlar, gurbete çıkma arzumu kırbaçladı. Gurbete çıkmamı durmadan telkin eden bir şey vardı içimde. Sevgiden daha güçlü, tutkudan daha yapışkan bir şey. Kısacası, gurbete çıkmayı koymuştum kafama. Bir yolunu bulacak, karanlık kuyuyu ısıtacak yıldızlardan birinin kuyruğuna yapışıp yukarı çıkacak, köyden çıkacak, ülkeden çıkacaktım... Ne bilirdim en mutlu günlerimi kör kuyu dediğim köyde bırakacağımı ve sonra ona kavuşmak için nice kişiler, nice olaylarla savaşacağımı!

Ben, Tavşanlı köyünün acar delikanlısı, Zeynep'in yavuklusu, Hasan Öğretmen'in canciğer arkadaşı idim. Hasan Öğretmen önceleri benim düşmanımdı. Baş düşmanım! Beni kuyudan çıkaracak kuyruklu yıldızın o olacağını bilemezdim o zamanlar. Köyü ısıtan ve beni aydınlığa çıkaran gerçek yıldız o idi. Hasan Öğretmen'le arkadaş olmadan önce ben, yalnız bıçağıma ve tabancama güvenirdim. Kendini bildim bileli bıçağım vardı. Ağaç saplı, kemik saplı, demir saplı bıçaklarım oldu. Sonuncusu sedef kakmalı idi. Canımı korumak için değil de bıçağımı korumak için az daha katil olacaktım. O bıçağıma göz koyan çok oldu. Sonunda bir kalleşin kaburgasında bıraktım onu. On adımdan fırlatmıştım. Kalleş devrilmedi, bıçağım düşmedi, ben de ardından koşmadım. On dört yaşımdan

beri de tabanca taşırım. Bütün arkadaşlarım taşır. Bizim köyde, bıçağı, tabancası olmayan delikanlıya yiğit demezlerdi. Ve benim arkadaşlarım bıçak yiyince damgalanan danalar gibi böğürmezlerdi. Tura oyununda sırtları kırbaç darbeleriyle mosmor olur, kanlı gömlekleri sırtlarına yapışırdı da dudaklarının güleçliği silinmezdi. Ama azdı böyleleri. Bu yüzden arkadaşlarım da azdı.

Öldüğün biri olarak gördüğüm Öğretmen Hasan'ı tura oyununda dövmek fırsatını bulamadım, yaba sallama yarışına da sokamadım onu. Yaba sallamasını bilmezdi. Rüzgâr tutamaz, taneleri samana karıştırır, yarışı bitiremezdi. O zaman onu yarı beline kadar soyup, başından aşağı bir kova su döker, toz kadar ince saman yığınına gömerdim. Becerisi ve yüreği olmayana bu ceza az gelir. Girmedi yarışa. Nicelerini samana gömdüğümü gördü çünkü. Gencecik bir adam bizim köyde oturacak, bıçağı, tabancası ve de yüreği olmayacak!

Öğretmen güreş tutmaz, yarışa girmez, ava gitmezdi. Boyuna posuna diyecek yoktu ama tabancası da yoktu. Kahvede beni hınçlandıran bir söz etmiş, "Tabancayı korkaklar taşır," demiş. Buna içerliyordum işte. Korkak kimmiş göstermek istiyordum ona. Kaç kıratlık olduğunu anlayıp ona göre değer biçecek ve de satacaktım onu, Kör Mümin'in kahvesinde bir pula satacaktım! Ondan sonra köyde duramazdı. Okula, öğretmenevine bile giremezdi. Ders aracı dediği o iskelet gibi, kapatıldığı yerden dışarı da çıkamazdı.

Bu iskelet işi köyün yaşlılarını pek düşündürüyor, gençlerini ise güldürüyordu. Deli miydi bu adam? Okula ders aracı olarak getirdiği iskeleti, yatıp kalktığı odanın içinde kapının tam ardına koymuş, onu orada nöbete bırakıyor, öyle uyuyormuş. Ara sıra tozunu silip, dişlerini bile parlatıyormuş. Bazı günler onu sınıfa getiriyor, kemiklerin adlarını öğretiyormuş çocuklara. Bu iskeleti mezardan çı-

karıp getirdiğini söyleyenler de vardı ama biz açılmış bir mezar görmedik mezarlıkta.

Ben iskelet sevmem. Mezarı da mezarlığı da sevmem. Korktuğum için değil ama sevmiyorum işte. Belki bunun nedeni çocukluk anılarıma dayanır. Kısaca anlatmam gerek. Benim kanımca bir iskelet, insanları her zaman etkiler ve herkesi ayrı ayrı etkiler.

Bizim köyün çocukları dolunaylı gecelerde hırsız-polis oynamayı, ak kemik oynamayı, bostan hırsızlığını çok severler. Şu ak kemik oyununu da biraz anlatmalıyım. Çok yerde, belki başka hiçbir köyde bilmezler onu. Köyümüzde yitip gitmiş bir bilgiç, bir gelenek aktarıcısı olan Ali Çavuş'a göre, onun çocukluğunda büyükler ak kemik oyununa "ak süyek oyunu" derlermiş. Demek ki ta Orta Asya'dan getirmiş atalarımız bu oyunu.

Çocuklar, gençler, bazen orta yaşlılar, köyün kenarındaki büyük düzlükte toplanırlar. Birçok oyunlarda olduğu gibi iki takım kurarlar. Oyun, bembeyaz parlatılmış büyücek bir kemiği uzaklara fırlatmak ve sonra arayıp bulmaktan ibarettir. Takımın, kolu en güçlü olan bir genci, kemiği olanca gücüyle belirsiz bir yöne atar, bundan sonra karşı takımın çocukları koşuşur, dağılır, bu kemiği ararlar. Arayan takımdan kemiği kim bulursa "Kemiiik!" diye bağırarak haber verecek, bulduğu yerden fırlatacak, bu kez öteki takımın çocukları aramaya koyulacaklardır. Kemiği ata ata pek uzaklara giderler. Kemiğe benzer taşların bulunduğu araziye gelince onu bulmak güçleşir. Çukurlu, engebeli yerlere gelince de oyunun sonuna yaklaşmış oluruz. Çünkü artık kemik ya bir kovuğun içinde ya da iri otların arasında görünmezlere karışacaktır. Zaten atıcılar kemiği hep böyle yerlere düşürmeye çalışırlar. Kim ne derse desin, bu oyunun yararı çoktur.

Bir dolunaylı gecede, ak kemik oynamak için düzlükte toplanmıştık ama oyuna elverişli bir kemik bulamamıştık

o gün. Sığırtmaç Mustafa, "Ben akşam üzeri çok güzel bir kemik buldum," dedi, "Ama mezarlıkta, yıkık duvarın ötesindeki üçüncü mezarın üzerinde bıraktım. İnsan kemiği değil, bir öküzün çene kemiği. Bu kadar genç varken beni ta oraya göndermezsiniz elbet, biriniz gidip getirsin."

Mezarlık uzaktı ve biz çocuklar oraya kemik almak için gitmeye korktuk doğrusu. Oyun oynamak için içimiz gidiyordu ama aramızdan bir gönüllü çıkmıyordu. Her zaman kolayca bulunan kemik o gün için bulunamamıştı ve bu oyunun tutkunu olan bazı delikanlılar o gece niçin aldırışsız görünüyorlardı? Bunun nedenini düşünememiştik bile. Sonunda o delikanlılardan biri: "Yok mu içinizde erkek olduğunu kanıtlayacak ayağı tez bir yiğit, bir korkusuz? Bu kemiği kim getirirse ona tam yirmi beş kuruş var!" dedi.

O yıllarda bizim köyün çocukları için yirmi beş kuruş çok para idi. Hepimizin yüreği oynadı. Biraz saf bir arkadaşımız vardı, Deli Durmuş derdik. Cesurdu, oburdu ama hiçbir zaman cebinde beş kuruşu olmazdı. Kırık bir orağı bileyip bıçak yapmıştı kendisine. Bazı kadınlar tavuklarını ona kestirir, karşılık olarak ya bir dilim peynir ya da tavuğun öd kesesini, ciğerini, bazen de iki yumurta verirlerdi. İşte bu Durmuş, yirmi beş kuruş ödülü duyunca, "Ben gider, getiririm," diye atıldı. Sığırtmaç Mustafa "Aferin!" dedi. Biz sırtını sıvazladık. Onun cesaretinden biz çocuklar kendimize de pay çıkarıyorduk. Ödülü verecek olan delikanlı, "Haydi aslanım," dedi, "Yolun yarısına kadar biz de seninle beraber geliriz."

Hep beraber yola koyulduk. Yarı yola kadar değil, mezarlığın yanına kadar gittik. Bunun nedenini de düşünmemiştik hiç. Sonra biz durduk. Durmuş yıkık duvarı atladı, ağır ağır ilerledi, kemiğin olduğu mezarın başında on-on beş saniye durdu. Birden kemiği aldı ve olanca gücünü ayaklarına vererek bize doğru koşmaya başladı. Ben tam onu alkışlamaya hazırlanıyordum ki "Vay anam!" diye ba-

ğırdığını duyduk, yıkıldığını gördük. Hemen o anda "Bırak kemiğimi!" diyen bir ses yankılandı mezarlıkta. Donakalmıştık. Sığırtmaç Mustafa ve öteki üç delikanlı seğirttiler. Az sonra Durmuş'u kucaklayıp bizim yanımıza getirdiler. Orasını burasını okşayıp bir şamarla ayılttılar, korkusunu gidermek için bir şeyler söylediler. İşin aslını anlamıştık. Kötü bir şaka idi bu. Sığırtmaç Mustafa gündüz o kemiği mezarlığa götürmüş, ince ve uzunca bir iple oradaki taşlardan birine bağlamış, görünmesin diye de ipin üzerine kuru ot atmış. Bu yetmiyormuş gibi bir arkadaşı oracıkta çukurlardan birine girip saklanmış. Durmuş kemiği alıp kaçarken on beş adım sonra ip gerilmiş ve sanki kemiği elinden çekip almış. Çukura gizlenen İbo da işte o zaman bağırmış: "Bırak kemiğimi!"

Durmuş o günden beri zararsız bir kaçıktır, adı Deli Durmuş olarak kaldı. Bu olaydan sonra mı aklını başına toplayamadı, bu yüzden mi deli kaldı, bilmiyorum. İşte ben o günden beri mezarı da insan kemiğini de sevmiyorum. Durmuş "Vay anam!" diye bağırdıktan sonra, İbo'nun da bağırması gerekir miydi? Bir iskeleti arkadaş edinen öğretmeni belki biraz da bunun için sevmiyordum. Demek ki olayın bendeki etkisi bir nefret oluşturmuştu.

*

O dolunaylı geceyi hiç unutmam ben. Önce Kör Mümin'in kahvesinde biraz domino oynadık. Gece yarısına doğru arkadaşlara "O işi yapmaya gidiyorum," dedim. "Git," dediler, "Yarın burada şenlik yaparız ama dikkat et ha, yumuşak atın çiftesi pektir!" Korucu Murat da oradaydı. "Unutma," dedi, "Kanunun adamları ondan yana olur. Bana öyle geliyor ki sen uyuyan yılanın kuyruğuna basacaksın!" Tabancamı gösterip "Benim kanunum daha güçlü," dedim ve "Eyvallah!" diye çıktım dışarı. Öğretmenevi

okul bahçesinde, bahçenin ekili yanındadır. Hasan Öğretmen oraya sebze, çiçek ekmiş, ağaç da dikmişti. Onun yattığı odanın tam karşısına gelip "Hasan Öğretmen!" diye bağırdım. Duymadı. Bir daha, bir daha bağırdım. Yine duymadı. Bu kez yerden bir taş alıp pencereye fırlattım. Cam şangır şungur döküldü. Sonra onun gölgesini gördüm pencerede, sonra lambayı yaktığını, lambayı bir yere koyup kendisinin kapıya geldiğini. Ben kuytuda idim. Bakıyor, tanımıyordu. Seslendi:

- Ne istiyorsun gecenin bu saatinde?

- Seni istiyorum, seni!

- Böyle demiş, bahçe duvarını atlamıştım.

- Dur orada! diye bağırdı.

- Vay canına! İlk kez kızdığını görüyordum. Korkmuş muydu yoksa. Bir adım daha attım.

- Dur dedim sana, fideleri çiğniyorsun!

- Bir daha ekersin, haydi şimdi çabuk giyin, benimle geleceksin!

- Nereye?

- Aşağıya, Korucu Murat'ın yanına.

- O mu çağırıyor?

- He ya.

*

Gökyüzü yıldızlarla delik deşikti ve ay, yalnız bizim köyü aydınlatmak istercesine tepemizde ışıldıyordu. Ama öğretmenevi ve Mümin'in kahvesinden başka lamba ışıklı tek ev yoktu ve sessizlik devi gelip oturmuştu köye. Bir köpek havlaması, bir kurbağa sesi bile yoktu. Hasan Öğretmen biraz homurdandı, sonra yine seslendi:

- Afşaroğlu, bekle biraz, giyiniyorum!

Sesimden tanımış olmalı beni. Biraz daha gölgeye çekildim. Tabancamın şarjörüne baktım. Bıçağımı, iyice görünsün diye kemerimin önüne getirdim, bir sigara yaktım.

Öğretmen sırtına bir kazak almış, ceket giymemişti. Vurucu bir söz edip sinirini bozmak istedim:

- Yularını takmamışsın öğretmen, beyaz gömleğini de giymemişsin, Korucu Murat'ı adam yerine koymuyor musun yoksa?

- Ne yapacakmış Korucu Murat beni?

- Hele gidelim de görürüz.

Düzlüğü geçip Kurudere'nin içine girdik. Kuşkulandım. Yüzüme bakmıyor, başka soru sormuyordu. Oysa epeyce uzaklaşmıştık okuldan. Birden sordum:

- Haydi o pek ünlü çizgili yularını takmadın; tabanca, bıçak aldın mı bari yanına?

- Birden durdu, beni süzdü ama yine bir şey demedi.

- Söyle, tabancan var mı?

- Seninki ikimize de yeter.

- Benim tabancamdan sana ne be! Erkek oyuncağıdır o, sana el sürdürür müyüm sandın!

Yine susuyordu ama canının sıkılmaya başladığını anlıyordum.

- Bana bak öğretmen, dedim, seni ben çağırdım, korucunun bir şeyden haberi yok.

- Neden?

- Canım eğlenmek istiyor.

Durdum. O da durdu. Yavaşça tabancamı çıkardım, emniyeti açıp namluyu sağa sola çevirdim, sonra da tam alnının ortasına nişan alıp:

- Elimden bir kaza çıkabilir, dedim,

Hiç irkilmeden bana doğru bir adım attı. Ben yine öyle duruyordum.

- Bana bak Afşaroğlu, dedi, sok o tabancayı cebine yoksa...

- Yoksa ne olur ülen muhallebi!

- Yoksa alırım ve bir daha vermem!

- Ülen beni kapındaki iskelet mi sandın mezar soyguncusu!